

valstva in poselitvenih ter stanovanjskih razmer je tako zelo čist in poveden rez skozi vse plasti ljubljanskega meščanstva med elito in lumpenproletariatom. Lipiča niso zanimale samo bivalne razmere, prehrana in odnos meščanstva do zdravnikov in medicine nasploh, z veliko vnemo je raziskoval tudi družbenomoralni mikrokozmos svojih someščanov. Ljubljančanom je ta marljiv in nadarjen intelektualec dodobra pokukal v stanovanja, lonce, kozarce, pod odeje in, brez pretiravanja, tudi v glave (*»Za tukajšnje prebivalce je značilen navidez paradoksen kolerično-flegmatični značaj, ki ima večkrat tudi melanholične poteze...«, »Kranjci že po naravi ne izražajo svojih občutkov...«*).

Sad desetletnega preučevanja Ljubljane in Ljubljančanov je veličastna knjiga, ki nadgradi posnetek obstoječega stanja (naravnih danosti, poselitve, demografije, zdravstvenega stanja prebivalstva, patologije, družbene skrbi za zdravje – organizacije javnega zdravstva) z množico bolj ali manj izvedljivih reformatorskih idej in predlogov. V Topografiji je Lipič večkratno presegel svoj formalni delokrog in napovedal svojo nadaljnjo poklicno pot. Le-ta ga je iz Ljubljane vodila v Padovo in na Dunaj, težko in premalo cenjeno službo v »neposredni proizvodnji« pa je zamenjal z znanstveno-pedagoškim delom na obeh slovečih medicinskih fakultetah.

Ljubljana se žal do njega ni vedla pretirano gostoljubno – po ukazu nadrejenih je Lipič kot branik »uradne medicinske znanosti« vodil boj z lokalnimi homeopati in njihovimi zagovorniki, kar ga v družbi s takim stanjem duha, kot je v tridesetih letih 19. stoletja vladalo v Ljubljani, gotovo ni naredilo za osebnost meseca, svoje pa je verjetno dodalo tudi preveč ekstremno stališče do alkohola (tega mu Kranjci verjetno niso odpustili). Kljub sorazmerno kratkemu ljubljanskemu obdobju pa je Lipiču uspelo, da je našel nekaj somišljenikov med intelektualno elito tedanje Ljubljane in Kranjske – njihov spisek najdemo med prednaročniki na Topografijo.

Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, zlasti pa njegova sodelavka Zvonka Zupanič Slavec, sta nam po stosedemdesetih letih približala ta biser in z mojstrskim, sočnim prevodom Marjete Oblak omogočila uživanje v Lipičevih bravurah tudi povprečnemu ljubitelju preteklosti. Bralcu so v tej izdaji poleg prevoda na voljo tudi spremljevalne študije, ki nam omogočajo dojeti živopisen spekter

dejavnikov, ki so sooblikovali Lipičev čas in Ljubljano.

Zvonka Zupanič Slavec v svojih dveh študijah razčlenjuje Lipičevo vlogo v medicini – kot praktik in pedagog ter mentor je sooblikoval cele generacije zdravnikov, popiše pa tudi popotovanje medicine med terapevtskim nihilizmom in »moderno« klinično medicino 19. stoletja. Vasilij Melik, Jože Žontar in Igor Grdina se v svojih študijah posvečajo umestitvi Lipiča in Ljubljane v zgodovinske tokove prve tretjine 19. stoletja. Marijan Klemenčič osvetljuje geografske vidike Topografije, Aleš Krbavčič pa je pod drobnogled vzel Lipičevo farmakoterapijo. Jože Jurca se je posvetil Lipičevi vlogi preglednika mesa in nadzornika nad živili živalskega izvora, zbirko spremljevalnih študij pa končuje razprava Andreja Šmalca o kemijski nomenklaturi v Lipičevem času.

Naj zaključim z mislijo, da sodi Lipičeva Topografija z izjemnim spremljevalnim aparatom (tabele z dolžinskimi, utežnimi in drugimi merami, preglednice meritev vetra, temperature; izčrpen glosar zgodovinskih in strokovnih pojmov) na knjižno polico vsakega pismouka ali ljubitelja, ki se poklicno ali ljubiteljsko ukvarja s preteklostjo dežele Kranjske in njenega glavnega mesta Ljubljane.

Aleksander Žižek

ŠOLSKA KRONIKA

Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje – XXXV
Šolska kronika 2002, št. 1 in 2, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 2002, 408 str.

Slovenski šolski muzej se že nad sto let ukvarja s preučevanjem in ohranjanjem tradicije šolstva in vzgoje. Poleg redne muzejske dejavnosti se ukvarja tudi z izdajateljsko dejavnostjo.

Šolska kronika, ki je leta 1992 postala samostojno glasilo Slovenskega šolskega muzeja, izhaja od leta 1964.

Vsebina prve številke je usklajena z rednim uredniškim programom, poglavja pa si sledijo takole: Članki in razprave (str. 7–78), Prispevki in gradivo (str. 79–114), Spomini na šolo (str. 115–119), Jubileji (str. 121–134), In memoriam

(str. 135–140), Iz muzejskega dela (str. 141–168), Drobtinice iz šolske preteklosti (str. 169–184), Poročila in ocene (str. 185–196).

Vsebina je pestra in prinaša širok izbor prispevkov, ki bodo zanimivi tako za strokovnjaka kot za običajnega bralca, saj posegajo na področje vzgoje in izobraževanja tako problemsko kot tudi informativno. Tako se v prispevku Maje Žvanut *Vzgojni ideali v 17. stoletju* (str. 7–14) srečamo z vzgojo v času verske prenovne na osnovi dela Speculum Generosae Juventutis, namenjenega plemiški mladini, in dela Orbis pictus sensualium, namenjenega vsem otrokom. Avtorica ugotavlja, »da je bila nekdaj za izoblikovanje mladega človeka najpomembnejša vzgoja, izobrazba pa je bila le njen bolj ali manj pomemben sestavni del. Danes je ravno obratno, izobrazba naj bi bila ključ do vsakršnih uspehov, vzgoja pa neobdijetna, in se z njo najraje ne bi nihče ukvarjal«.

V nadaljevanju prvega poglavja se srečamo še z razpravami Zorana Radonjiča (*Druga svetovna vojna v slovenskih učbenikih za zgodovino*, str. 15–34), Vande Trdan (*Šolstvo na Kočevskem od druge polovice 19. stoletja do konca prve svetovne vojne*, str. 35–60) in Stanislava Južniča (*Življenje in delo jezikoslovca Rudolfa Južniča*, str. 61–78).

V drugem poglavju se seznanimo s tristoletnico delovanja uršulink v Ljubljani, predstavljen nam je Učiteljski tovariš, ki je nasledil Šolskega prijatelja in se sprehodimo po zgodovini šolstva v Brežicah – do trgovske in ekonomske šole.

Poglavje Jubileji ni namenjeno osebnim jubilejem, ampak (visokim) jubilejem šol in ga skrbno pripravlja Slavica Pavlič. Osnovni podatki iz zgodovine posamezne šole, ki jih avtorica črpa iz arhivskih virov (kronik), časopisov in brošur, imajo poseben namen – »spodbuditi šole k praznovanju in raziskovanju svoje preteklosti«.

Čisto suhoparno strokovna pa Šolska kronika tudi ni, kajti za to poskrbijo zanimivi in včasih prav hudomušni prispevki v poglavju Drobtinice iz šolske preteklosti.

Druga številka s podnaslovom Ostankov zbornik je namenjena življenju in delu Franceta Ostanka, ki je bil dolgoletni ravnatelj muzeja, učitelj, pomemben kulturni delavec in raziskovalec šolske preteklosti.

France Ostanek se je rodil leta 1902. Po maturi na učiteljskišči v Ljubljani se je zaposlil na osnovni šoli v Sodražici in nato v Vodichah, kjer je bil šolski upravitelj. Od leta 1935 je služboval v Ljubljani na prosvetnem področju. Leta 1951 ga je pot pripeljala v Slovenski šolski muzej, kjer je postal ravnatelj in vodil muzej do leta 1974.

Prispevki številnih avtorjev nam ne predstavijo samo Franceta Ostanka, kulturno prosvetnega delavca in raziskovalca, ampak tudi pregledno orišejo obdobje, v katerem je živel in ustvarjal.

Pričujoča Šolska kronika prinaša za vsakega nekaj. Je informativno poučna in berljiva, opremljena z mnogimi fotografijami in likovno prijetnega videza.

Ivanka Zajc Cizelj

OD DOBRIH DEKLET DO FEMINISTK

Splošno žensko društvo 1901–1945; urednici Nataša Budna Kodrič, Aleksandra Serše; Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2003; 575 strani.

Pričujoč zbornik, ki so ga pripravili sodelavci Arhiva Republike Slovenije, Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Narodnega muzeja, Inštituta za novejšo zgodovino, SAZU in Univerze na Dunaju, je v bistvu odmev in nadaljevanje istoimenske razstave, ki je bila predlani na ogled v prostorih Arhiva Republike Slovenije. Če je omenjena razstava služila kot nekakšna vaba ali namig, ki naj sproži intenzivnejše zanimanje za slovensko »žensko« zgodovino, potem je ta zbornik precej velik del omenjene zgodovine. Urednici sta k pisanju povabili 30 pisk (!) in piscev (čast moških rešujejo trije), ki so prispevali kar 47 tekstov.

Uvodni prispevek Marte Verginelle je odličen pregled vstopanja žensk v slovensko zgodovino. Nadaljuje ga razprava Staneta Grande o ženskah in revoluciji leta 1848, ki začinja tematski sklop »Začetki ženskega gibanja«. Avtorice in avtorji v tem poglavju predstavljajo posamezne mejnike in pomembne procese, ki so pripomogli k artikulaciji ženskih zahtev. V prvem delu so objavljeni prispevki Nataše Budna Kodrič (*Žensko gibanje na Slovenskem do druge svetovne vojne in Feministične zahteve*), Mateje Jeraj (*Vloga in*